

УДК 75.071.1(477)«19»Ябл
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-2-9>

Роман МОСКВИТІН,
orcid.org/0000-0001-7502-542X
аспірант кафедри теорії та історії мистецтва
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури
(Київ, Україна) moskvitin.rv@gmail.com

СЕДНІВСЬКІ ПЕЙЗАЖНІ СЕРІЇ В ЖИВОПИСІ Т. Н. ЯБЛОНСЬКОЇ 1990-Х Р.: ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ

У статті висвітлюються результати наукового аналізу седнівської серії пейзажів Тетяни Яблонської 1990-х років ХХ ст. Метою даного дослідження є розкриття стилістичних особливостей трансформацій візуальної мови творчості художниці зазначеного періоду. У статті аналізуються образотворчі елементи та прийоми живопису, за допомогою яких Яблонська передає світлоповітряний простір у пейзажі, вирішує проблеми композиції, колірних та тональних співвідношень. Для реалізації наукової мети використано мистецтвознавчий та порівняльний методи. Результатом обраної методології дослідження став ґрунтовний аналіз стилю та манери художниці 1990-х років.

Седнівська серія пейзажів 1990-х років – оригінальне явище творчої спадщини Яблонської. Художниця неодноразово перебувала в Седневі в 1990-х роках. В саду Седнівського Будинку художника та старому парку Лизогубів виконано десятки етюдних картин. Виходячи зі специфіки творчої особистості Яблонської, зроблено спробу визначити основні риси її живописного методу, виявити його складові. Серед прийомів живопису 1990-х років як найважливішу тенденцію варто виділити наслідування французькому імпресіонізму, насамперед концепції живопису К. Піссарро. Опановуючи арсенал живописних прийомів імпресіонізму, Яблонська постійно прагнула до їх поглиблення, чуттєво-емоційного наповнення.

Наукова новизна статті полягає в аналізі художньо-стильових особливостей седнівської серії пейзажів 1990-х років. Виокремлено та досліджено характерні особливості засобів художньої виразності. Простежено особливу увагу до світла і кольору в аспекті організації живописного середовища полотна. Простежено процес тенденції наслідування французького імпресіонізму в художній практиці Яблонської.

Ключові слова: Яблонська, живопис, стилістика, колористичні пошуки, імпресіонізм, образотворча мова.

Roman MOSKVITIN,
orcid.org/0000-0001-7502-542X
Graduate student at the Department of Theory and History of Art
National Academy of Fine Arts and Architecture
(Kyiv, Ukraine) moskvitin.rv@gmail.com

TETYANA YABLONSKA'S THE SEDNIV SERIES LANDSCAPE PAINTINGS OF THE 1990S: STYLE AND MANERA

The paper highlights the results of the research of Tetiana Yablonska's the Sedniv series landscape paintings of the 1990s. The aim of this research is to reveal the stylistic transformations of visual language. The article analyzes visual elements and methods of painting by which the artist conveys the airspace in the landscape, solves the problem of composition, colour and tonal relations. A art-historical and comparative methods were used to realize the purpose of this research. Chosen research methodology resulted in a thorough study of artist's style and manner of the 1990s.

Sedniv series landscape paintings of the 1990s is an original phenomenon of Yablonska's heritage. Yablonska stayed and worked many times in the Sedniv a the 1990s. Dozens of studies painting's have been made in the garden of Sedniv Artist' House and Lizogubs' old park. Based on the specifics of Yablonska's creative personality, an attempt is made to determine the basic features of her painting methodology. Among the painting methods of 1990s, imitation of French Impressionism is singled out as the most important tendency. Mastering an arsenal of painting method of impressionism, Yablonska constantly moved to their deepening, sensory-emotional filling.

The scientific novelty of our article is to analyze the art-stylistic features of Sedniv series landscape paintings of the 1990s. It distinguishes and describes the characteristic features the artist's search for expressive means of artistic works. It has been traced the special attention to the light and color when organizing the painting environment of the canvas. It has been traced the process a tendency of imitation of French Impressionism in the artistic practice of Yablonska.

Key words: Yablonska, painting, stylistics, use of colour, impressionism, visual language.

Постановка проблеми. Художня спадщина Т. Яблонської (1917–2005) стала видатними сторінками в історії українського образотворчого мистецтва другої половини ХХст. Довге творче життя художниці було наповнено невичерпним прагненням оновлення форм виразності та образотворення. Творчий шлях мисткині позначений динамікою художніх пошуків в кожному з періодів її творчості, результатом чого стала багатоетапна трансформація образно-пластичної мови творчості. Висвітлення зазначеної трансформації вимагає детального вивчення художньо-стилістичних змін в кожному з етапів. В рамках цього питання інтерес для мистецтвознавчого аналізу в даній статі складає дослідження седнівської серії пейзажів Т. Яблонської 1990-х років. Зокрема потребує уваги вивчення змін та особливостей художнього методу, живописної техніки, принципів образотворення.

Актуальність дослідження. Детальний мистецтвознавчий аналіз дозволяє суттєво доповнити та конкретизувати витоки та зміни образно-пластичних концепцій у відповідному періоді творчості Т. Яблонської.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Творчий доробок Т. Яблонської періодично стає предметом вивчення в мистецтвознавстві. Цінність художньої спадщини мисткині привертає фокус наукової уваги. Разом з тим аналіз наукових праць дозволяє зазначити, що з об'єктивних хронологічних причин найбільш дослідженою є творчість художниці середини минулого століття, найменш вивченою – художня спадщина мисткині останньої чверті 20 – початку 21 століття.

Важливою мистецтвознавчою розвідкою є вступна стаття І. Бугаєнко до альбому «Тетяна Яблонська. Живопис. Графіка» (1991), в якій автор поміж іншого зафіксував етап художньо-стилістичної еволюції живопису художниці станом на кінець 1980-х років ХХ ст. Окреслюючи загальну характеристику індивідуальної художньої манери мисткині того часу, автор зазначає «Палітра її висвітлюється, живописний простір нюансується найвитонченішими відтінками, наповнюється повітрям, абрис предметів розчиняються в переписах світла і кольору» (Бугаєнко, 1991: 19). Ця стаття І. Бугаєнко в свою чергу може слугувати відповідним пунктом для аналізу подальшої трансформації образно-пластичної мови у творчості мисткині 1990-х років.

В новітній час найбільшу увагу творчість Яблонської знайшла в авторській праці Галини Скляренко «Українські художники: з відлиги до Незалежності» (2018) у відповідній главі: «Твор-

чість Тетяни Яблонської (1917–2005): особистий шлях в історії радянського живопису». Говорячи о характеристиці творчого доробку Яблонської, мистецтвознавець наголошує на наскрізному шляху художниці. Загально характеризуючи художньо-стильові зміни в живописі художниці 1990-х років, Г. Скляренко зазначає «Але здатність захоплюватися світом та потреба малювати не залишили художницю: вона продовжувала писати, тепер все більше звертаючи увагу на тонкі порухи світла і тіні, зміни кольорів та освітлення, в яких відкривала особливу красу та поезію» (Скляренко, 2018: 43).

Мета статті. На основі комплексного аналізу седнівської серії пейзажів Т. Яблонської 1990-х років виявити та прослідкувати особливості еволюції індивідуальної живописної манери, її художньо-стилістичних рис та прийомів, що у сукупності є складовою образно-пластичної мови творчості художниці у зазначений період. Для реалізації наукової мети використано мистецтвознавчий та порівняльний методи.

Виклад основного матеріалу. Чарівні краєвиди навколо та колоритна атмосфера самого Седніва, що розкинувся на березі річки Снов на Чернігівщині, протягом десятиліть були одним з потужних джерел натхнення для Яблонської. Відповідні умови седнівського Будинку творчості НСХУ підсилювали інтенсивність творчого процесу художниці.

За стилістичними ознаками седнівські пейзажі, написані Яблонською в 1990 році, варто скоріше віднести до заключного етапу живописних пошуків в пейзажному жанрі 1980-х років. Серед цих робіт 1990 року особливу увагу привертають твори «Будиночок Якова Яковича» та «Стара оселя». В пластично-образній інтерпретації мотиву будиночки немов перетворюються на самостійних героїв зі своїми індивідуальними візуально-пластичними «обличчями». Загальний настрій в зображенні будинку на полотні «Стара оселя» сповнений емоційним настроєм, що втілюється в колористичному рішенні, побудованому на темних тонах з тонкими живописними нюансами. Ще одним знаковим твором 1990 року є пейзаж «Напровесні» (іл. 1), який в повній мірі демонструє майстерність імпресіоністичної передачі світлоповітряної атмосфери. Дрібні мазки пензля створюють вібруючу живописну поверхню, що відтягується легким ажурним силуетом гілок дерев. Колористичне рішення картини, немов вільно дихаючи повітрям, просякнуте відчуттям приближення весни. Поряд з художньою цінністю живопису важливість твору «Напровесні» поля-

гає в фіксації високої майстерності наслідування художницею методу французького імпресіонізму, насамперед манери К. Піссарро.

Стилістично новий період творчості Яблонської 1990-х років обумовлений комплексом обставин. З початку 90-х художниця стикається з новими випробуваннями у вигляді фізичних обмежень після хвороби. Зміни в житті позначаються й у творчості мисткині. Вкотре знаходячи сили не підкорятися обставинам – ні як людина, ні як митець – художниця опановую нові можливості для творчості. Тепер власна квартира Яблонської перетворюється на головну майстерню. А в теплий період року другою постійною майстернею стає Будинок творчості художників у Седневі, перебування у якому дарує можливість плідної праці безпосередньо на пленері. Результатом стає велика серія пейзажів. Симфонічна монументальність робіт минулих періодів змінюється легкістю та камерністю живописних «ноктюрнів». Творчий доробок цих років можна охарактеризувати як щоденник живописних вражень та почуттів.

Загальними рисами седнівської серії пейзажів є наступні аспекти. Переважаючою живописною формою стає картина-етюд. В зазначене десятиліття етюдів у творчості Яблонської – закінчений твір, у художній основі яких лежить ідея безвідносної цінності живопису як такої. Художниця обмежується невеликими полотнами квадратного або близького до квадрату формату. В середньому – 55 см по більшій стороні в першій половині та 45 см в другій половині 1990-х. Написане в 1993 році полотно «Вечір в саду» розміром 60x60 см, роботи 1994 року «Влітку. Веранда» та «Наші липи» розмірами відповідно 55x60.3 та 55x60 см є найбільшими в седнівському циклі пейзажів, що досліджується.

Разом із загальними рисами доцільно систематизувати твори в окремі групи за характеристиками художнього методу, живописної техніки, принципів образотворення. Яблонська вже традиційно мешкає в одному з окремих будиночків в саду Будинку творчості. В аспекті локації коло мотивів живопису майже обмежується цим затишним куточком, лише інколи захоплюючи старий парк Лизогубів, що поруч. Проте фізичні обмеження не здатні звужити художні можливості мисткині. Нові реалії седнівських можливостей для творчості Яблонська описує в щоденниках наступним чином «З ганочку, із лавець навколо я написала вже десятки етюдів. Часом здається, що джерело вичерпане, але життя дарує все нові відчуття, все нові варіації» (Яблонська, 1997: 66).

На перший план виходять нове розуміння кольору, живописного тону. Завдяки гостроті художнього сприйняття, тонкому відчуттю миттєвостей настрою природи та майстерності пленерного живопису на полотнах Яблонської невеликий сад Будинку творчості перетворюється у виразний неповторний світ. Прагнення відшукати поезію в прозаїчних сюжетах життя, здатність видобувати красу з повсякденного – якості, що в цілому знайшли відображення в творах седнівського циклу. Серед них «Відпочинок» (1993), «Наші липи» (1994), «Вечір» та «Сінокосна пора» (1996), «Під липою» та «У сьняві дня» (1997).

У процесі пошуку нових можливостей етюдного живопису змінюється й техніка виконання. В етюдних за формою творах 1990-х років легкі рухи пензля художниці зигзагоподібними мазками формують живописну «тканину» полотен, немов змальовуючи вібрацію світлоповітряного середовища. Варто навести роздуми самої мисткині «... треба, щоб річ була "написана", тобто це видіння-образ було втілено через живопис, єдину, вібруючу, живу гармонійну поверхню, де буквально кожен квадратний сантиметр полотна жив би і сам по собі, і зливався би, в той же час, у єдине ціле. 05.1997» (Яблонська, 2020: 252).

Седнівські пейзажні серії позначені продовженням лінії творчого переосмислення Яблонською живописного методу французького імпресіонізму, до досвіду якого вона звернулася у другій половині 1970-х років, черпаючи натхнення насамперед у творчості Піссарро. Поряд з майстерно опанованою технікою створення живописної поверхні полотна дрібними мазками, як у творі «Напровесні» (1990), художниця переходить до трактування живописної поверхні більш скупими дотиками пензля поверх прокладеного широким флейцем загального кольорового тону. Зазначено зміну манери яскраво засвідчують твори «Вечір в саду» (1993) (іл. 2), «Ранок» та «Вечір» (1996).

Окремо слід зупинитись на аналізі серії зображеннями веранди двох ідентичних будиночків, в одному з яких безпосередньо мешкала Яблонська. В цій серії знаходить своє найповніше втілення поступовий розвиток суто імпресіоністичного методу. У простому повсякденному мотиві куточка веранди, що залишився непоміченим іншим, завдяки гостроті художнього сприйняття Яблонська бачить невичерпний мотив-джерело для живопису. Посилена насиченим блакитним кольором сувора геометрія дерев'яних рам і сходів, що ритмічно повторюється, сильно контрастує з вільним буянням навколишньої природи. Й в той же час є домінуючим акцентом, здатним

владно організувати простір навколо себе. Варто зазначити, що цей мотив вже знаходив відображення в творчості Яблонської. Зокрема в картині «Вечір на дачі» (1985), в якій живописно-пластичне рішення слугує створенню загального настрою-стану. В роботах 1990-х суто живописні завдання, що вийшли на перший план, набувають самоцінності. Благодатний мотив знову та знову привертає увагу художниці. Результатом чого стають твори «Перші промені» (1993), «Влітку. Веранда» (1994), «Полудень» (1994), «Теплий полудень» (1997), що розкривають творче захоплення Яблонської, її бажання відобразити на полотні неповторність живописної краси конкретної миттєвості. Художниця майстерно використовує сонячні відблиски та прозорі тіні для створення руху світлоповітряного середовища. Полотно «Теплий полудень» є своєрідним підсумком серії – не тільки в хронологічному, але й в художньому аспекті. Аналіз зазначених творів дозволяє не тільки об'єднати їх в єдину групу, а й визначити як серію в традиціях французького імпресіонізму.

Пейзажі «Алея у Лизогубівському парку» (1991), «Перші промені» (1993), «Сутінки» (1996) за характером живописного рішення доцільно виділити в окрему підгрупу. Художньо-живописне рішення творів базується на принципах тонального живопису. Тонко відображений загальний живописний тон кожного з мотивів відтіняється лише кількома мазками-бликами, вигадлива гра яких організує весь простір картини.

Аналізуючи сюжетні аспекти варто зазначити, що композиційні рішення багатьох пейзажів пов'язані з присутністю людини – прямою чи опосередкованою. Завдяки таким деталям як залишений стілець в роботі «Вечір в саду» (1993) або велосипед в однойменному «Етюд з велосипедом» (1996) пейзажі набувають сюжетного відтінку: створюється відчуття моментів життя невидимих героїв. В творах «Під липами» (1992), «Вечір» (1996), «Під липою» (1997), «У сьайві дня» (1997) безпосередньо введені до композиції фігури втілюють принцип гармонії між людиною та природою – як в сюжетній площині, так й в художньо-живописному сприйнятті (іл. 3). Яблонська стверджує своє розуміння мальовничої єдності людини та навколишнього середовища. У зазначених творах фігури людей як невід'ємна складова майстерно влітається художницею у єдину візуальну живописну тканину зображення. Що є свідченням застосування методів імпресіонізму. Деревя, куші, фігури людей, елементи споруд – все це в художньому сприйнятті переплітається та утворює єдиний образ. Всьому мате-

ріальному мисткиня відводить другорядну роль, владно підкоряючи головному – чарівності стану та настрою моменту, що знаходять візуалізацію у сповненому витонченості живописному рішенні.

В питанні відтворення засобами живопису характерного літнього стану варто виділити в окрему групу твори «На галявинці» (1995), «Сяйво літа» та «Ранок» (1996). Завдяки точно знайденому загальному живописному тону та відповідному колористичному рішенню створюється відчуття гарячого подиху літа. В картині «На галявинці» розплавлене повітря серед буяння зелені розчиняє обриси дівчини та песика, перетворюючи весь мотив на єдине живописне ціле. Майстерність Яблонської дозволяє етюдній за формою роботі набути власне пластично-образне рішення.

Седнівська серія розкриває окремих таланти художниці бачити образну красу у буденних речах та вміння відтворити її за допомогою найменшого арсеналу засобів та прийомів. Художня цінність творів зазначеного періоду одночасно слугує підтвердженням наступним роздумам Яблонської щодо мистецтва та ролі в ньому художника «Тепер дійшла висновку, що в мистецтві головне – особистість художника, його безпосередні почуття, поезія його душі й уміння захопити цим глядача. 1997» (Борисова, Ласка, 2017: 78).

Висновки. Здійснено комплексний мистецтвознавчий аналіз седнівської серії пейзажів Т. Яблонської 1990-х років, результатом якого є наступне. Визначено особливості імпресіоністичного методу Яблонської. Дослідження дозволяє стверджувати, що переосмислення досвіду пленеру, успадкування художнього методу французьких художників-імпресіоністів разом із потужним професійним фундаментом попередніх етапів творчості втілюється в яскраво виражену індивідуальну манеру. Аналіз пластично-образної мови творів засвідчує, що збагачення творчості Яблонської зверненням до досвіду імпресіонізму полягає навіть не стільки в площині живописної техніки, скільки й у світоглядних засадах ставлення художника до світу.

Аналізуючи седнівські етюди, слід відмітити вражаючу різноманітність станів природи та образності мотивів. При цьому вони створені у межах невеликої локації, адже більшість робіт написані безпосередньо на території Будинку творчості. Серія створених камерних робіт являє значний інтерес для мистецтвознавчого вивчення. Вимушений мінімалізм засобів та прийомів оголює творчу лабораторію, дозволяючи прослідкувати авторські живописно-графічні методи та засади образотворення.

В комплексі вищезазначене дозволяє визначити ряд особливостей індивідуального стилю Т. Яблонської 1990-х років. В свою чергу це поглиблює розуміння трансформації пластично-образної мови художниці, унікальність якої є однією з передумов особливого місця мисткині в історії українського образотворчого мистецтва ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугаєнко І. Н. Тетяна Яблонська. Живопис. Графіка : альбом / авт.-упоряд. І. Бугаєнко. Київ : Мистецтво, 1991. 174 с. : іл.
2. Історія українського мистецтва : у 5 т., Т. 5 : *Мистецтво ХХ століття* / наук. ред. Т. Кара-Васильєва. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2007. 1047 с.
3. Кара-Васильєва Т. Історія мистецтва ХХ століття: концепція, нові підходи й оцінки. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*. Київ, 2007. Вип. 7. С. 53–64.
4. Склярєнко Г. Я. Українські художники: з відлиги до незалежності: у 2-х кн. кн. 1. Київ : ArtHuss, 2018. 288 с. : іл.
5. Тетяна Яблонська в колекції Запорізького художнього музею: альбом / упоряд. : Г. Борисова, І. Ласка. Київ : Родовід, 2017. 84 с. : іл.
6. Федорук О. К. Перетин знаку: вибрані мистецтвознавчі ст.: у 3 кн. Кн. 1. Київ : А+С, 2006. 258 с.
7. Яблонська Тетяна: кат. вист. / упоряд. : Г. Атаян, Г. Пригода. Київ : PC World Ukraine, 1997. 94 с. : іл.
8. Яблонська Тетяна. Щоденники, спогади, роздуми / упоряд. : Г. Атаян, І. Зайцева. Київ : Родовід, 2020. 584 с. : іл.
9. Theodore Duret. Histoire des les peintres impressionnistes. Paris : H. Floury éditeur, 1922. 196 p.

REFERENCES

1. Buhaienko I. N. Tetiana Yablonska. Zhyvopys. Hrafiika : albom [Tetyana Yablonska. Painting. Graphics] / avt.-uporiad. I. Buhaienko. Kyiv : Mystetstvo, 1991. 174 p. : il. [in Ukrainian; in English summary]
2. Istoriiia ukrainskoho mystetstva : u 5 t., T. 5 : *Mystetstvo XX stolittia* [History of Ukrainian art. Art of the 20th century] / nauk. red. T. Kara-Vasyliieva. Kyiv : IMFE im. M. T. Rylskoho NAN Ukrainy, 2007. 1047 p. [in Ukrainian].
3. Kara-Vasyliieva, T.(2007).Istoriiia mystetstvaXXstolittia: kontseptsiia, novi pidkhody y otsinky [Art history of the 20th century: concept, new approaches and evaluations]. *Ukrainske mystetstvoznavstvo: materialy, doslidzhennia, retsenzii* [Ukrainian art history: materials, research, reviews], 7, Kyiv, 53-64 [in Ukrainian].
4. Sklyarenko H. Ya. Ukrayins'ki khudozhnyky: z vidlyhy do nezalezhnosti [Ukrainian Artists: From the Thaw to the Independence]: u 2-kh kn. Kn. 1. Kyiv : ArtHuss, 2018. 288 p. : il. [in Ukrainian].
5. Tetiana Yablonska v kolektsii Zaporizkoho khudozhnoho muzeiu: albom [Tetyana Yablonska in the collection of the Zaporzhia Art Museum: an album] / uporiad. : H. Borysova, I. Laska. Kyiv : Rodovid, 2017. 84 p. : il. [in Ukrainian]
6. Fedoruk O. K. Peretyn znaku: vybrani mystetstvoznavchi st. [Crossing the sign: selected art historical articles]: u 3 kn. Kn. 1. Kyiv : A+S, 2006. 258 p. [in Ukrainian]
7. Yablonska Tetiana: kat. Vyst. [Tetyana Yablonska: cat. ext.] / uporiad. : H. Ataian, H. Pryhoda. Kyiv : PC World Ukraine, 1997. 94 p. : il. [in Ukrainian; in English]
8. Yablonska Tetiana. Shchodennyky, spohady, rozdumy [Tetyana Yablonska. Diaries, memories, reflections] / uporiad. : H. Ataian, I. Zaitseva. Kyiv : Rodovid, 2020. 584 p. : il. [in Ukrainian].
9. Theodore Duret. Histoire des les peintres impressionnistes [History of Impressionist painters]. Paris : H. Floury edition, 1922. 196 p. [in French]